

ELS DRETS DE LES PERSONES ASSOCIADES EN LA LLEI 14/2008, DE 18 DE NOVEMBRE, D'ASSOCIACIONS DE LA COMUNITAT VALENCIANA.

Jesús Estruch Estruch
Professor Titular de Dret Civil
Universitat de València

Índice de contenido

RESUM.....	1
1. La Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'Associacions de la Comunitat Valenciana.....	1
2. La necessitat de realitzar una lectura conjunta de la Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'Associacions de la Comunitat Valenciana i la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació.....	2
3. Delimitació de les Associacions a les quals s'aplica la Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'Associacions de la Comunitat Valenciana.....	3
4. Els drets de les persones associades en la Llei valenciana 14/2008, de 18 de novembre.....	5

RESUM

Aquest article tracta, bàsicament, dels drets i facultats dels que disposen les persones que integren l'associació, així com dels deures, comparant i integrant la Llei Orgànica nacional amb la Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'associacions de la Comunitat Valenciana.

Paraules Clau: Dret d'associació, Drets dels associats, deures dels associats.

1. La Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'Associacions de la Comunitat Valenciana.

El dia 18 de novembre de 2008 es va promulgar la Llei 14/2008 de la Generalitat, d'Associacions de la Comunitat Valenciana. Als pocs dies, el 25 de novembre, aquesta norma es va publicar en el Diari Oficial de la Comunitat Valenciana.

Atès que establia la Disposició Final Quarta de la pròpia Llei que entraria en vigor als quatre mesos de la seua publicació en el Diari Oficial de la Comunitat Valenciana, la Llei valenciana d'Associacions va començar a aplicar-se a partir del dia 25 de març del present any.

En aquest moment, segons l'establert en la Disposició Final Primera de la norma, quedaran sense efecte totes les disposicions estatutàries i de reglaments de règim interior de les associacions sotmeses a l'àmbit de la Llei valenciana que s'oposen a l'establert en ella. Aquestes disposicions seran suplides, en el cas que es produísca alguna llacuna, per l'establert en la pròpia Llei valenciana o en la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació.

No obstant això, no serà necessari adaptar els estatuts de les associacions i unions d'associacions ja inscrites a l'entrada en vigor de la Llei, els estatuts de les quals ja hagueren estat adaptats a la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març.

2. La necessitat de realitzar una lectura conjunta de la Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'Associacions de la Comunitat Valenciana i la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació.

Mitjançant aquesta Llei, la Comunitat Valenciana es va unir a les Comunitats Autònomes que, fins i tot abans de la promulgació de la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació, van procedir a regular aquesta matèria.

En aquest sentit poden citar-se les següents normes:

- País Basc: Llei 3/1988, de 12 febrer, del País Basc, d'Associacions, derogada per la Llei 7/2007, de 22 de juny, d'Associacions d'Euskadi.
- Catalunya: Llei 7/1997, de 18 juny, de la Generalitat Catalana, d'Associacions, derogada quasi en la seua integritat per la Llei 4/2008, de 24 d'abril, del Llibre Tercer del Codi Civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques.
- Canàries: Llei 4/2003, de 28 febrer, d'Associacions de Canàries.
- Andalusia: Llei 4/2006, de 23 juny, d'Associacions d'Andalusia.

Les Lleis autonòmiques que es van promulgar amb anterioritat a la Llei Orgànica estatal van ser objecte d'impugnació davant el Tribunal Constitucional, com també ho va ser la pròpia Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació. Com a conseqüència d'això, el Tribunal Constitucional s'ha pronunciat sobre la distribució competencial en les següents sentències:

- STC 173/1998, de 23 juliol, sobre la Llei basca 3/1988, de 12 de febrer.
- STC 133/2006, de 27 d'abril, sobre la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació.
- STC 135/2006, de 27 d'abril, sobre la Llei catalana 7/1997, de 18 de juny. Segons la Sentència 173/1998, el Tribunal Constitucional considera que “debe considerarse reservado a la Ley Orgánica ex art. 81.1 CE la regulación de «los elementos esenciales de la definición» del derecho de asociación en lo tocante a la titularidad, a las facultades elementales que lo integran en sus varias vertientes (...), al alcance del mismo en las relaciones inter privados, a las garantías fundamentales necesarias para preservarlo frente a injerencias de los poderes públicos y, muy especialmente, dada su naturaleza de derecho de libertad, corresponde en exclusiva al Legislador orgánico la precisión de los límites que, en atención a otros derechos y libertades constitucionalmente reconocidos y respetando siempre el contenido esencial, puedan establecerse para determinar las asociaciones constitucionalmente proscritas --es decir, las ilegales, secretas y de carácter paramilitar--, así como los límites en relación al derecho de asociarse de determinados grupos de personas --militares, jueces, etc.--, o en relación a la libertad de no asociarse”.

A causa de la necessitat de la regulació de determinats continguts del dret d'associació per Llei orgànica, la Llei valenciana d'Associacions expressament guarda silenci sobre concrets aspectes del règim de les associacions. Aquests aspectes, lògicament, haurien de completar-se amb la regulació establida amb caràcter general per la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació, el que, sens dubte, dificulta l'aplicació pràctica de la Llei.

I és que, encara que la qualitat tècnica de la Llei valenciana d'Associacions és superior a la d'altres lleis autonòmiques (com, per exemple, la de fundacions), no pot ignorar-se que es fa molt difícil una lectura de la norma de forma aïllada sense tenir a la vista, de manera quasi simultània, el text de la llei estatal.

Aquesta actitud, que accentua el respecte del legislador valencià pels criteris generals i que assegura la constitucionalitat de la norma autonòmica, suposa que, en ocasions, la norma autonòmica siga de complexa comprensió, amb freqüents remissions, siguen explícites, siguen implícites, a la Llei Orgànica 1/2002.

La disp. final 1ª LODA estableix en els seus tres primers apartats que

1. Los artículos 1; 2 salvo apartado 6; 3 salvo apartado g); 4.2, 5 y 6; 10.1; 19; 21; 23.1; 24; 29.1; 30.3 y 4; 37; 38; la disposición derogatoria única; y las disposiciones finales primera.1, segunda y cuarta tienen rango de Ley Orgánica, al constituir el desarrollo del derecho fundamental de asociación, contenido en el artículo 22 de la Constitución.

2. Los artículos 2.6; 3.g); 4.1, y 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10.2, 3 y 4; 11; 13.2; 15; 17; 18.4; 22; 25.2; 26; 27; 28; 30.1, 2 y 5; la disposición adicional cuarta y la disposición transitoria primera son de directa aplicación en todo el Estado, al amparo de lo previsto en el artículo 149.1.1 de la Constitución.

3. Los artículos 39, 40 y 41 constituyen legislación procesal, dictada al amparo del artículo 149.1.6 de la Constitución”.

Basta reparar en la proporció d'articles esmentats en aquestos tres primers apartats de la disp. final 1ª LODA en relació amb la totalitat de preceptes d'aquella Llei Orgànica per a constatar quina és la pretensió del legislador estatal [el criteri del qual no té per què coincidir amb el del Tribunal Constitucional: la STC 133/2006, de 27 d'abril, va considerar inconstitucional la disp. final 1ª, apartat segon, LODA, quan feia referència a l'art. 7.1 i) i a l'art. 11.2, aquest últim en el concret incís «y con las disposiciones reglamentarias que la desarrollen») sobre àmbit en el qual poden incidir les Comunitats Autònomes.

Tinga's en compte que la falta de regulació per la Comunitat Valenciana de certs aspectes de les associacions no és una conseqüència de la falta de competència. El legislador valencià considera que, sobre determinats aspectes, sí és competent, però reputa innecessària la seua regulació, a la vista de les previsions estatals. Expressament es diu en el Preàmbul:

“A pesar que la STC 173/1998, de 23 de juliol, sosté que quan un Estatut d'Autonomia atribueix a una Comunitat Autònoma la competència exclusiva sobre un determinat tipus d'associacions, no sols l'habilita per a regular els aspectes administratius d'eixes institucions, és a dir, les seues relacions de foment, policia i sanció ab els poders públics, sinó també el règim jurídic d'estes tant en la seua vessant interna, com en l'externa, és a dir, la relativa a la seua participació en el tràfic jurídic -constitució, adquisició de personalitat jurídica, capacitat jurídica i d'obrar, règim de responsabilitat, extinció i dissolució-, la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, Reguladora del Dret d'Associació, s'ha ocupat de la vessant externa de forma detallada, la qual cosa fa innecessari, a pesar del reconeixement de la competència que el pronunciament de l'Alt Tribunal conté, d'incidir en profunditat en aspectes d'esta”.

Precisament per això, en aquestes línies pretenem donar una visió conjunta d'alguns dels aspectes fonamentals de la Llei d'Associacions de la Comunitat Valenciana, com és el referit als drets dels associats i a la delimitació de l'àmbit d'aplicació de la Llei valenciana. Per tant, per a aconseguir aquesta visió conjunta ens hauríem de referir tant a la Llei Valenciana com a la Llei Orgànica reguladora del dret d'associació.

3. Delimitació de les Associacions a les quals s'aplica la Llei 14/2008, de 18 de novembre, d'Associacions de la Comunitat Valenciana.

En la delimitació de les associacions a les quals s'aplica la Llei valenciana 14/2008, l'art. 1 LACV

reprodueix literalment el contingut de l'art. 49.1.23^a de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana . S'exigeix, per tant, perquè s'apliquen els seus preceptes la concurrència simultània de dos requisits:

- a) que es tracte d'associacions de caràcter docent, cultural, artístic i benèfic-assistencial, de voluntariat social i semblants.
- b) i que el seu àmbit principal d'actuació siga la Comunitat Valenciana.

És interessant destacar que en el Preàmbul de la Llei s'aborda aquesta qüestió indicant que: “La Comunitat Valenciana no té un títol competencial per a regular totes les associacions de dret comú, ni menys encara totes les unions de persones que resulten de l'exercici del dret d'associació, en les seues moltes manifestacions i modalitats, sinó només sobre aquelles a què es referix el seu Estatut d'Autonomia. La qual cosa no impediex que la Comunitat Valenciana ostente altres competències sobre aquelles associacions els fins i activitats de les quals coincidixen amb matèries de competència autonòmica, com ocorre ab l'esport, la defensa de consumidors i usuaris, o ab la joventut i altres d'anàlogues.”

Ara bé, observe's que per a delimitar l'àmbit d'aplicació de la Llei valenciana existeix un extrem que es dona per sobreentès. En l'art. 1 LACV es parla d'associacions, però no se'ns indica què ha d'entendre's per tal. Sense èxit buscarem en la Llei valenciana d'Associacions, per exemple, un concepte d'associació, la determinació d'aquells que poden constituir una associació o del moment en que aquesta adquireix personalitat jurídica.

La regla fonamental consagrada per la Llei valenciana en el seu art. 11 determina que en concrets àmbits prevaleixen els preceptes qualificats en la Llei estatal com de directa aplicació i de caràcter orgànic. Aquestos àmbits, conforme a aquest precepte, són els d'adquisició de la personalitat jurídica i capacitat d'obrar, constitució, inscripció i obligacions documentals. Bé és cert que, de totes maneres, es contenen en la Llei valenciana algunes previsions al respecte que seguidament seran objecte d'anàlisi, la qual cosa planteja delicats problemes interpretatius.

La primera de les indicacions que conté la Llei valenciana en el Capítol dedicat al règim general, situat en un Títol d'estranya rúbrica (“[d]e la protecció y promoció del asociacionismo valenciano”) fa referència a la possibilitat que una associació pugua desenvolupar activitats econòmiques sense que això supose que concórrega ànim de lucre. D'acord amb l'art. 10.1 LACV, una associació pot desenvolupar activitats econòmiques sempre que el fruit de l'activitat es destine exclusivament al compliment de les finalitats comunes d'interès general establides en els seus estatuts. La previsió és adequada perquè permet evitar dubtes sobre l'aplicació o no de la Llei valenciana quan una associació desenvolupe aquestes activitats, però cal reconèixer que és una previsió que normalment complementa un precepte (que no existeix en la Llei valenciana) on s'acostuma a definir què ha d'entendre's per associació i a exigir que no existisca ànim de lucre. Fer referència només a l'excepció, com fa la Llei valenciana, dificulta la comprensió de la norma. Si a hores d'ara algun extrem pot haver quedat clar pel que es refereix al règim de les associacions, no ha de ser altre sinó que es tracta d'una matèria en la qual conflueixen elements normatius de diferent abast i procedència. Per això, constitueix un problema de la màxima importància la determinació de quines normes s'apliquen en cada cas. D'això s'ocupa l'art. 11 LACV, distingint entre elements que no són coherents entre si: en l'apartat 1 s'al·ludeix a “adquisició de la personalitat jurídica i capacitat d'obrar, constitució, inscripció i obligacions documentals”; i en l'apartat 2, a “règim intern”. Recorde's que en el Preàmbul de la Llei es parlava del vessant extern de l'associació, identificant-la amb la seua participació en el tràfic jurídic i concretant-la en la constitució, adquisició de personalitat jurídica, capacitat jurídica i d'obrar, règim de responsabilitat, extinció i

dissolució. Com és evident, en l'art. 11.1 LACV, aquest vessant extern s'ha reduït plantejant-se llavors el dubte de quines normes s'aplicaran, per exemple, al règim de responsabilitat de l'associació.

En qualsevol cas, l'art. 11.1 LACV determina l'aplicació a aquests aspectes (“adquisició de la personalitat jurídica i capacitat d'obrar, constitució, inscripció i obligacions documentals”) dels preceptes de directa aplicació i de caràcter orgànic de la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació; de les normes establides en la Llei valenciana; i de les disposicions reglamentàries dictades en el desenvolupament de la Llei valenciana.

Per contra, quan es tracta del règim intern, la Llei valenciana atribueix encertadament un major pes a la llibertat i autonomia dels interessats, plasmada a través dels estatuts de l'associació. En efecte, conforme a l'art. 11.2 LACV, en aquest vessant intern, les associacions es regeixen pels seus estatuts i pels acords vàlidament adoptats pels òrgans de l'associació, sempre que no estiguen en contradicció amb les normes preceptives (sic, suposem que voldria dir-se imperatives) de la Llei Orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del Dret d'Associació, de la Llei valenciana i de les disposicions reglamentàries que es dicten en desenvolupament de les mateixes. Òbviament, com s'estableix en aquest precepte, mancant previsió estatutària, s'aplicaran les disposicions de dret dispositiu de la Llei valenciana.

4. Els drets de les persones associades en la Llei valenciana 14/2008, de 18 de novembre.

El Capítol segon del Títol segon de la Llei valenciana es refereix als drets de les persones associades. Aquest capítol haurà d'integrar-se amb el que es disposa en el Capítol IV de la Llei Orgànica referit als associats i que comprèn els arts. 19 a 23, tenint els arts. 19, 21 i 23.1 rang de Llei Orgànica i sent l'art. 22 de directa aplicació en tot l'Estat. Així, l'art. 19 LODA reconeix el dret a associar-se, assenyalant que la integració en una associació constituïda és lliure i voluntària, havent d'ajustar-se a l'establert en els estatuts. Amb caràcter més general, l'art. 2 LODA estableix que “todas las personas tienen derecho a asociarse libremente para la consecución de fines lícitos”.

D'igual manera, l'art. 23.1 LODA estableix el dret fonamental dels associats a separar-se voluntàriament d'una associació. Aquest dret ja estava anunciat en l'art. 2.3 LODA doncs estableix que ningú pot ser obligat a integrar-se en una associació o a romandre en ella.

Evidentment, l'associat té el dret fonamental a deixar de pertànyer a una associació en qualsevol moment, encara que l'exercici del dret de separació no suposarà l'extinció dels deutes que per quotes, derrames o altres conceptes, mantinga l'associat que es separe amb l'associació.

Perquè siga possible el coneixement exacte de les persones que, en un moment determinat, integren una associació, l'art. 16 LACV estableix que les associacions han de disposar d'una relació actualitzada de persones associades, havent de comunicar el nombre d'associats a les administracions públiques perquè aquestes puguen valorar la representativitat de l'associació a l'efecte de la possible concessió de subvencions i ajudes públiques [vegeu també l'art. 3 i) LACV]. Respecte d'aquesta relació de persones associades, d'una manera totalment innecessària, assenjala l'art. 9 LACV que “tots els fitxers de l'associació hauran de complir la normativa de protecció de dades de caràcter personal”.

Tant l'art. 22 LACV com l'art. 21 LODA es refereixen als drets dels associats, assenyalant que pel sol fet de ser associat totes les persones tenen dret a conèixer els estatuts, els reglaments i normes de funcionament aprovades pels òrgans de l'associació. Així mateix tindran dret que se'ls facilite còpia

dels estatuts vigents i del reglament de règim interior de l'associació, si existira. Per la seua banda, l'art. 16.3 LACV estableix l'obligació de les associacions d'arreglar en un llibre les actes de les reunions dels seus òrgans de govern i representació, establint-se el dret de les persones associades a accedir i obtenir còpia del contingut dels acords que consten en aquest llibre.

D'igual manera, els associats tenen dret a transmetre la condició d'associat per causa de mort o a títol gratuït quan així ho permeten els estatuts.

A més, si així ho estableixen els estatuts, les persones associades que es separen voluntàriament de l'associació podran ser reintegrades de les participacions patrimonials extraordinàries que hagen efectuat a l'entitat sempre que no es perjudiquen drets de terceres persones [art. 22.d) LACV].

Aquest dret de l'associat que se separa voluntàriament de l'associació a percebre el reintegrament de les participacions patrimonials extraordinàries s'explica perquè, encara que és cert que l'art. 10.5 LACV estableix que no està permès en cap cas que els beneficis obtinguts per les associacions puguen ser objecte de repartiment entre els associats, ni entre els seus cònjuges o persones amb anàloga relació d'afectivitat, ni entre parents, ni és possible la seua cessió gratuïta a persones físiques o jurídiques que tinguen ànim de lucre, no obstant això, el número 6 del propi art. 10 LACV estableix la possibilitat que els estatuts de l'associació poden contemplar que, en cas de dissolució de l'associació o, fins i tot, en cas de separació voluntària d'una persona associada, aquesta pugua percebre la participació patrimonial inicial o altres aportacions econòmiques realitzades, sense incloure les quotes de pertinença a l'associació que haguera abonat. Això serà possible sempre que la reducció patrimonial produïda per la detracció d'aquestes participacions patrimonials dels associats no implique perjudici econòmic a terceres persones.

Per tant, si així ho han contemplat els estatuts, l'associat que es separa voluntàriament de l'associació tindrà dret a ser reintegrat de la participació patrimonial inicial o altres aportacions econòmiques realitzades, sense incloure, per descomptat, les quotes de pertinença a l'associació que haguera abonat durant el temps que va ostentar la condició d'associat.

També els associats tenen dret a participar en les activitats de l'associació i en els òrgans de govern i representació, així com a assistir a l'assemblea general i exercir el dret de vot de conformitat amb l'establert en els estatuts. Igualment, tot associat té dret a impugnar els acords dels òrgans de l'associació que estime contraris a la llei o als propis estatuts.

Finalment, tot associat té dret a ser informat sobre la composició dels òrgans de govern i representació de l'associació, del seu estat de comptes i del desenvolupament de la seua activitat. I té dret a ser escoltat amb caràcter previ a l'adopció de mesures disciplinàries contra ell i a ser informat dels fets que donen lloc a tals mesures.

La Llei valenciana no conté, a diferència de la Llei estatal, un elenc dels deures que corresponen a l'associat. No obstant això, estant continguts aquests deures en l'art. 22 LODA, que és de directa aplicació en tot l'Estat, és evident que els associats integrats en associacions sotmeses a la Llei valenciana també estaran subjectes a aquests deures.

En aquest sentit, l'art. 22 LODA estableix que són deures dels associats: compartir les finalitats de l'associació i col·laborar per al seu assoliment; pagar les quotes, derrames i altres aportacions que, d'acord als

Estatuts, puguen correspondre a cada soci; complir la resta d'obligacions que resulten de les disposicions estatutàries i acatar i complir els acords vàlidament adoptats pels òrgans de govern i representació de l'associació.

Per la seua banda, l'art. 23 LACV estableix que constitueixen infraccions disciplinàries dels associats les determinades en els estatuts; infraccions que, a més de típiques, deuen estar fundades en l'incompliment dels deures exigibles a les persones associades.

Assenyala la Llei valenciana que és d'aplicació al règim disciplinari de les associacions el principi constitucional de irretroactividad de les disposicions sancionadores no favorables o restrictives de drets individuals, de tal manera que, si es modificaren els estatuts per a ampliar el catàleg d'infraccions, aquesta modificació estatutària no podria aplicar-se respecte d'infraccions comeses amb anterioritat a la modificació.

Els estatuts establiran els terminis de prescripció de les infraccions, sense que aquest termini pugui excedir de tres anys.

D'igual manera, l'art. 25 LACV assenyala que les sancions disciplinàries seran típiques i haurien d'establir-se en els Estatuts, que haurien de determinar també els òrgans competents per a instruir i resoldre el procediment disciplinari (art. 26.1 LACV).

No es podran imposar sancions als associats sense que prèviament s'haja tramitat el pertinent procediment disciplinari previst en els estatuts i instruït per òrgan diferent del que fora competent per a resoldre'l.

En el cas que la conducta infractora de la persona associada poguera ser constitutiva de delictes i s'haguera interposat la corresponent denúncia o querella fundada en aquests fets, conforme a l'art. 26.3 LACV, l'associació no podrà instruir cap procediment disciplinari relatiu als mateixos fets denunciats, i si ja ho haguera iniciat, haurà de deixar-lo en suspens, sense resoldre'l, mentre que l'òrgan judicial competent no dicte sentència ferma o decrete el sobreseïment o arxivament de les actuacions penals. No obstant això, els estatuts poden establir en aquests casos la suspensió provisional de la condició d'associat de la persona contra la qual es dirigeix el procediment penal, sense que aquesta suspensió provisional pugui tenir mai el caràcter de sanció disciplinària ja que no ha pogut instruir-se cap procediment enfront del presumpte infractor.

El procediment disciplinari ha de garantir els drets de les persones associades respecte de les quals s'instruïska aquest procediment. En aquest sentit, és evident que les persones enfront de les quals s'instruïska el procediment tindran dret a ser informades de l'acusació formulada contra elles i a conèixer els fets en els quals es fonamenta aquesta acusació. D'igual manera, tindran dret a ser escoltades amb caràcter previ a l'adopció de qualsevol mesura disciplinària contra elles.

En la imposició de les sancions s'haurà de guardar la deguda proporcionalitat amb la gravetat de la infracció comesa, havent de motivar sempre les resolucions sancionadores (art. 25.2 LACV).

En el cas que la sanció que s'establira fora la de separació de l'associat, perquè aquesta sanció pugui fer-se efectiva es requerirà, en tot cas, la ratificació de la mateixa per l'assemblea general. Els estatuts establiran els terminis de prescripció de les sancions, que no podran excedir de tres anys (art. 25.4 LACV).